

Sprawozdanie
z międzynarodowej konferencji „Colloquium Opole 2013”
Opole 12–14 XI 2013 r.

Konferencja naukowa pt. „*Totalitaryzm i pamiętanie śląskie doświadczenia i ślady nazizmu oraz komunizmu. Colloquium Opole 2013*” została zorganizowana przez PIN – Instytut Śląski w Opolu, Stowarzyszenie Instytut Śląski, Schlesisches Museum zu Görlitz, Referenta ds. Kultury przy Muzeum Śląskim w Görlitz oraz Slezská univerzita v Opavě, Fakulta veřejných politik, przy współfinansowaniu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej.

Organizatorzy konferencji jako temat przewodni wybrali kompleks wielowątkowych relacji XX-wiecznej historii, a także pamięci nazizmu i komunizmu, w tym form ich upamiętniania. Temat rozważań nawiązywał do dwóch tragicznych rocznic przypadających w 2013 r., tj. 80-lecia od chwili objęcia władzy przez Adolfa Hitlera oraz 75-lecia „Nocy kryształowej”.

Pierwszy dzień konferencji, stanowiący robocze spotkanie organizatorów i przybyłych już gości zainaugurował prof. dr hab. Michał Lis, który po powitaniu zebranych krótko nakreślił historię totalitaryzmów. Szerzej założenia i cele konferencji przedstawili: mgr Annemarie Franke (Referent ds. Kultury przy Muzeum Śląskim w Görlitz), a także dr Bernard Linek (PIN – Instytut Śląski w Opolu). Następnie dr Monika Choroś zaprezentowała uczestnikom spotkania tom pokonferencyjny „*Colloquium Opole 2012*”. Zebrani przeprowadzili następnie dyskusję nad przyszłorocznym tematem przewodnim konferencji. Po analizie kilku propozycji wstępnie zdecydowano, że kolejne Colloquium będzie próbą przedstawienia efektów pierwszej dekady wspólnego uczestnictwa w Unii Europejskiej i skutków tego dla Śląska. Tytuł roboczy to „*10 lat razem w Unii Europejskiej. Śląskie doświadczenia i perspektywy*”.

Oficjalnie Colloquium Opole 2013 zostało rozpoczęte następnego dnia w opolskim ratuszu przez dr inż. Katarzynę Widerę (Dyrektor PIN – Instytutu Śląskiego w Opolu). Powitała ona w imieniu organizatorów władze miasta, gości oraz referentów, a także podziękowała za liczne uczestnictwo w tegorocznej konferencji. Inauguracyjną sesję moderował prof. PhDr. Zdeněk Jirásek (Prezydent Miasta Opawy; Uniwersytet Śląski w Opawie). Jako pierwszy referent wystąpił prof. dr Dieter Bingen (Deutsches Polen Institut w Darmstadt), który podzielił się z zebranymi refleksjami na temat sposobów rozliczenia totalitarnej spuścizny, podkreślając, że totalitaryzm jest nie tylko sprawą przeszłości, ale też przyszłości. Kolejny referat przedstawił prof. dr hab. Krzysztof Ruchniewicz (Centrum Willy Brandta). Przypomniął on trudności we wcześniejszych relacjach polsko-niemieckich i ich wpływ na pamięć kulturową, co do dzisiaj ma swoje konsekwencje np. w polskich reakcjach na film „*Nasze matki, nasi ojcowie*”. W konkluzjach podkreślił konieczność zmiany paradygmatu w relacjach polsko-niemieckich oraz gruntowne przemyślenie polskiej oferty historycznej. Nie mogą to być jednak kolejne żądania wobec Niemiec, wynikające z ich obciążenia przeszłością.

Kolejna sesja pt. „*Od Mächtübernahme do końca niemieckiej historii na Śląsku*”, odbyła się w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Opolskiego. Moderatorem sesji był prof. Mečislav Borák reprezentujący Uniwersytet Śląski w Opawie. Wśród referentów wystąpili: dr Joanna Nowosielska–Sobel (Uniwersytet Wrocławski), która nawiązała do postaw Dolnoślązaków wobec nazizmu, przywołała postacie Helmutha Brücknera i Josefa Wagnera (zwolenników władzy hitlerowskiej na obszarze Dolnego Śląska) oraz reprezentantów przeciwstawnej ideologii antyhitlerowskiej – Helmutha Jamesa von Moltke i jego małżonki Freyi. Profesor Ryszard Kaczmarek (Uniwersytet Śląski w Katowicach) przedstawił temat dotyczący górnośląskiej specyfiki postaw społecznych w odniesieniu do polityki hitlerowskiej. Na podstawie prowadzonych badań przytoczył m.in. przykład „Górnoślązaka – dziadka w Wehrmachcie”, który jak określił autor nie jest ani ofiarą II wojny światowej, ani też sprawcą i kolaborantem. Ostatni z referentów, dr Józef Szymeczek reprezentujący Uniwersytet Ostrawski, omówił temat pt. „*Między Monachium a Poczdamem. Mieszkańcy Śląska Cieszyńskiego i Opawskiego w latach 1938 – 1945*”. Przedmiotem wystąpienia były cztery części czeskiego Śląska tj. Kraj Huczyński, Śląsk Opawski, Śląsk Cieszyński z Zaolziem oraz Kraj Frydecki.

Temat drugiej sesji odbywającej się w Sali Orła Białego Urzędu Marszałkowskiego „*Razem w obozie: polskie, czeskie i niemieckie doświadczenia z komunizmem*”, której przewodniczył dr Bernard Linek (PIN – Instytut Śląski w Opolu). Jako pierwszy referat wygłosił dr hab. Adam Dziurok z Instytutu Pamięci Narodowej w Katowicach. Przedstawił m.in. konsekwencje wkroczenia czerwoarmistów na obszar Górnego Śląska, przeanalizował te o charakterze politycznym, społeczno–gospodarczym (w tym demograficzne), jak również kwestie narodowościowe. Profesor PhDr. Zdeněk Jirásek opowiadał o życiu codziennym w byłej Czechosłowacji. Wystąpienie nieobecnego dr. Mateusza Harwicha (Berlin) odczytał mgr Piotr Solga (PIN – Instytut Śląski w Opolu). Jego tytuł to „*Wypędzeni*” w NRD – *między polityką historyczną, a pamięcią indywidualną. Studium przypadku*”. Autor zauważył, że mimo podjętych po 1990 r. prób stworzenia na terenie Niemiec wschodnich organizacji o charakterze ziomkowskim w większości przypadków zakończyły się one fiaskiem. Można to zdaniem dr M. Hartwicha można uznać za dziedzictwo NRD.

Wieczorem uczestnicy konferencji zostali podjęci uroczystą kolacją przez prezydenta Miasta Opola – Ryszarda Zembaczyńskiego, którego reprezentował wiceprezydent Krzysztof Kawalko. Była to okazja do podsumowania pierwszego dnia spotkania oraz nakreślenia perspektyw na dzień kolejny.

Ostatniego dnia konferencji wystąpienia były wygłaszane w siedzibie PIN – Instytutu Śląskiego w Opolu. Moderatorem III sesji był dr Markus Bauer, grono referentów tworzyli: dr Violetta Rezler – Wasilewska (Muzeum Jeńców Wojennych w Opolu–Lambinowicach) opowiadająca o historii, i działalności muzeum. Dr Norbert Haase (Stiftung Sächstische Gedenkstätten w Dreźnie) przedstawił temat odwołując się do doświadczeń z etapu tworzenia się struktur regionalnych na obszarze Saksonii. Następny z referatów wygłosiła dr Radka Kubelková reprezentująca Památnik Terezin. Przybliżyła historię i działalność tej instytucji. Mgr Annemarie Franke (Muzeum Śląskie w Görlitz) zaprezentowała Miejsce

Spotkań Młodzieży Krzyżowa, którą zobrazowała uczestnikom prezentacją multimedialną archiwalnych i aktualnych fotografii z jego działalności.

Kolejna z sesji obejmująca tematykę filmoznawczą brzmiała nosiła tytuł: „*Rozliczenie totalitaryzmów w kinie europejskim*”. Funkcję moderatora pełnił prof. Andrzej Gwóźdź, reprezentujący Uniwersytet Śląski w Katowicach. W gronie prelegentów wystąpili dr Jan F. Lewandowski, który zaprezentował tematykę totalitaryzmów w filmach górnośląskich. Po analizie licznych tytułów filmowych Autor wyraził pogląd, że jak dotąd nie podjęto próby dogłębnego opracowania okresu nazizmu, a także doświadczeń z nim związanych. Nie powstał film – dramat, który w pełni odzwierciedlałby doświadczenia mieszkańców Górnego Śląska z okresu XX-wiecznych totalitaryzmów. Drugim z referentów była dr Sonja M. Schulz z Berlina. W wystąpieniu podjęła problematykę rozrachunku z nazizmem na przykładzie filmów niemieckich. Następnie dr Joanna Trajman z Uniwersytetu Wrocławskiego zaprezentowała zbliżony temat: „*Polska i niemiecka recepcja filmowych obrazów nazizmu na przykładzie serialu „Nasze matki, nasi ojcowie*”. Przedstawiła reakcje niemieckiej i polskiej opinii publicznej.

Ostatnią część spotkania stanowiła dyskusja panelowa zatytułowana „*Perspektywy pamiętania*”, którą poprowadził prof. dr hab. Michał Lis. Uczestniczyli w niej reprezentanci trzech instytucji państwowych zajmujących upamiętnieniem i rozliczeniem totalitarnej przeszłości. W debacie udział wzięli: Holm–Henning Freier . Ekspozytury Pełnomocnika Federalnego ds. Urzędu Bezpieczeństwa byłej Niemieckiej Republiki Demokratycznej z Neubrandenburg dr Libora Svobodę z Instytutu Badań Reżimów Totalitarnych w Pradze oraz dr Łukasz Kamiński – prezesa Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie. Każdy z panelistów przedstawił historię swoich instytucji, obszary ich funkcjonowania, podstawowe problemy w działalności oraz plany na przyszłość, szczególnie dotyczące współpracy ponadgranicznej

XVII edycja konferencji „*Colloquium Opole 2013*”, zwieńczona dyskusją panelową zgromadziła poza referentami i organizatorami 75 uczestników. Wymiernym efektem jej stanie się również przygotowywana publikacja materiałów pokonferencyjnych.

Magdalena Moj